

PERTTI SUHONEN

Mediat, kansalaismielipide ja Suomen EY-ratkaisu

■ "Eri kansalaispiirien ja eturyhmien kannalta ratkaisun edut ja haitat saattavat näyttää kovin erilaisilta. Mutta teemmepä jäsenyyskysymyksessä kumman päätöksen tahansa, sen tulee perustua pyrkimykseen tavoitella kansan kokonaisetua ja sen tulisi rakentua mahdollisimman selkeälle kansalaismielipiteelle. Päätöksen seuraukset koskettavat kaikkia, niin hyödyt kuin haitatkin."

Näin kuvasi presidentti Mauno Koivisto uudenvuoden puheessaan kansalaisten suhdetta Suomen EY-ratkaisuun (Helsingin Sanomien 2.1.1992 mukaan). EY-hakemusta koskevan julkisen keskustelun rinnalla vilkastui myös pohdinta lopullisen päätöksen tekemisen tavasta ja erityisesti kansalaismielipiteen paikasta siinä. Varsin pian päädyttiin yleiseen käsitykseen siitä, että EY-ratkaisu alistetaan aikanaan neuvotaan kansanäänestykseen ennen lopullista hyväksymistä. Maininta kansanäänestyksestä sisältyi myös hallituksen eduskunnalle antamiin selontekoon ja tiedoksianto.

Tässä artikkelissa tarkastelen muutamia teoreettisia näkemyksiä poliittisen päätöksenteon, kansalaismielipiteen ja joukkotiedotuksen keskinäisistä suhteista. Suomen EY-ratkaisu tarjoaa reaalisen näkökulman, josta käsin teoreettisia käsityksiä voi arvioida.

"Porvarillisen demokratian" kritiikki

Maamme vanhimman joukkotiedotusinstituution pää, arkkipiispa John Wikström sanoi suhtautuvansa epäroiden EY-kansanäänestykseen, koska siihen liittyy hyvin suuri manipuloinnin vaara. Turun Sanomien loppiaishaastattelussa (6.1.92) hän totesi kansan olevan riippuvaista siitä, kuinka paljon ja millaista informaatiota sille annetaan liittymisen mahdollisista seurauksista. Epäily mahdollisesta manipuloinnista kohdistuu kaikeksi ensisijaisesti joukkotiedotusvälineiden haluan ja kykyyn hoitaa tehtävänsä informaation välittäjänä.

Medioiden kansalasiin suuntaama manipulaatio oli eräs keskeisistä lähtökohdistista myös 70-luvun vasemmistolaisen yhteiskuntatieteen esittämässä porvarillisen demokratian kritiikissä. Kuvaan tuota kritiikkiä lähinnä Klaus Mäkelän kirjoitusten (1970; 1971) perusteella.

Porvarillisen demokratian teoreettinen virhe on siinä, että se perustuu yksityisten, organisaatioyhteiskunnallisista siteistään irroitettujen kansalaisten mielipiteisiin ja va-

lintoihin. Yhteiskunnassa vallitsevä porvarillinen hegemonia, jossa joukkotiedotusvälineillä on keskeinen asema, manipuloi ihmisiä ja estää osaa heistä tiedostamasta objektiivisia etujaan.

Kansanäänestykset ovat porvarillista yhtiödemokratiaa, ja mielipidetiedusteluihin nojaava poliittinen päätöksenteko sen pisimmälle viety muoto. Myös eduskunnan ja kunnallisvaltuustojen valitseminen yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvilla salaisilla vaaleilla on perusolemuksestaan samaa "gallup-demokratiaa", puhumattaakaan presidentin valitsemisesta suoralla kansanvaalilla.

Todellinen, manipulaatiosta vapaa kansalaismielipide voi syntyä vain neuvostoihin perustuvassa järjestelmässä. Ajatus lähtee siitä, että kunkin organisen yhteiskunnallisen ryhmän aktiivit tiedostavat parhaiten sen edut ja tavoitteet. Alimmalla tasolla toimisivat työpaikka- ja korttineuvostot, jotka valitsisivat kaupunginosa- ja kaupungin neuvostot ja niin edelleen. Järjestelmä perustuu kansalaisten välittömälle osallistumiselle alimmalla tasolla ja välillisesti koko yhteiskunnan päätöksentekoon (Mäkelä 1970, 114).

Porras portaalta valittavien neuvostojen järjestelmä saattaa Mäkelän (1971) mielestä kuitenkin olla epävakaa. Tämän vuoksi esimerkiksi työväestön poliittiset pyrkimykset kanavoituvatkin ensisijaisesti työväenpuolueiden ja ammattijärjestöjen kautta. Niiden valvutuneimmat aktivistit tiedostavat ryhmänsä todelliset edut paremmin kuin rivijäsenet, jotka yksilöinä tai anonyyminä massana ovat kaupallisen mielipideteollisuuden armoilla.

Porvarillisen demokratian vasemmistolaisen kritiikin lisäksi myös oikealta on esitetty epäilyksiä kansalaisten poliittista pätevyyttä kohtaan. Tämän oikeistolaisen kritiikin mukaan monimutkaisista ja tärkeistä asioista päättäminen edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota kaikilla kansalaisilla ei ole (Mäkelä 1970, 111-112). Liittyminen Euroopan Yhteisöön ja tulevaisuuden energiapolitiikka ovat ilmeisesti juuri tällaisia tärkeitä ja monimutkaisia ratkaisuja.

Edellä kuvattu ajattelutapa joukkotiedotuksen, kansalaismielipiteen ja poliittisen päätöksenteon keskinäisistä suhteista oli varsin laajasti omaksuttu 70-luvun suomalaisten yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa. Tiedotusopin piirissä — varsinkin tamperelaisen tiedotusopin — vallitsevan näkemyksen kokosi Kaarle Nordenstreng vuonna 1975 ilmestyneeseen alan perusoppikirjaansa. Muun muassa Louis Althusseriin nojaten hän esitti joukkotiedotuksen osana niitä ideologisia valtiokoneistoja, jotka hallitsevan luokan etujen hyväksi pitävät yllä porvarillista hegemoniaa ja manipuloivat kansalaismielipidettä ja sitä kautta koko poliittista päätöksentekoprosessia. Porvarillista demokratiaa on kutsuttu manipulatiiviseksi demokratiaksi koska "väestön piirissä vallitsevat ajattelutavat on suuressa määrin aikaansaatu yhteiskunnan manipulaatiokoneistojen avulla, ja vaaleissa mitattu 'kansan tahto' on siten paljossa vain vallitsevan valtarenkenteen heijastusta". (Nordenstreng 1978, 188)

Nordenstreng kiinnitti Tiedotusopissaan paljon huomiota mielipidetutkimuksiin kansalaismielipiteen kuvastajana ja sen manipuloinnin välineenä. Jo vuonna 1970 hän esitti Helsingin Sanomissa laajan kritiikin mielipidetutkimusten toteuttamisesta ja poliittisesta käytöstä (Nordenstreng 1970). Lähtökohtana hänellä oli mielipidetutkimusten lisääntyminen ja eritoten Helsingin Sanomien tapa käyttää niitä. Maan suurin sano-

malehti alkoi tuolloin esiintyä uudella tavalla kansalaismielipiteen edustajana teettäen ja näyttävästi julkistaen mielipidetutkimuksia keskeisistä poliittisista kiistakysymyksistä (Suhonen 1991, 14-20).

Samassa hengessä osallistuin itsekin mielipidetutkimusten tekemisen ja käytön kritiikkiin 70-luvun alkupuoliskolla. Kommentoin muun muassa Helsingin Sanomien tapaa käyttää mielipidetutkimuksia Suomen EEC-vapaakauppasopimuksen ajamiseen (Suhonen & Haapasalo 1975). Kirjoitin myös laajan kritiikin hankkeesta, jossa panimo-teollisuus pyrki mielipidetutkimusten avulla vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja poliittiseen päätöksentekoon keskioluen vapauden puolesta ja olutmainonnan kieltämistä vastaan (Suhonen 1972).

Kansalaisyhteiskunta kriisissä

Kymmenisen vuotta edellä mainittujen kirjoitusten jälkeen Klaus Mäkelä (1982) totesi kansalaisjärjestöjen, erityisesti puolueiden ja ammattiyhdistysliikkeen muuttuneen. Valtiollisen byrokratian kanssa yhteen kietoutuneina ne eivät enää aidosti ole kansalaisyhteiskuntaa eivätkä kykene "...edustamaan ja jäsentämään uusia yhteiskunnallisia mielialoja ja pyrkimyksiä".

Mäkelä (1982, 90) piti kuvaavana tilanteelle "Koivisto-ilmiötä" eli tohtori Mauno Koiviston presidentinvaaleissa saamaa äänimäärää. Eri tahoilta tullut kannatus ei jäsentynyt aidon demokraattisesti kansalaiskeskusteluksi eikä uusiksi järjestöiksi tai yhteistoimintamuodoiksi. "Maa sai valita kuninkaan kansanvaalilla, ja hyvän valitsikin, mutta se tapahtui gallup-demokratian muodossa, ei uutta kansalaistoimintaa jäsentävällä tavalla." Gallup-demokratia saa tässä yhteydessä kaksi merkitystä. Mäkelä tarkoitti sillä lähinnä vaalin luonnetta. Toisaalta on ilmeistä, että Koiviston tien presidentiksi osaltaan viitoittivat nousevaa kannatusta osoittavat mielipidetutkimukset, joita tiedotusvälineet teettivät ja julkistivat pitkin 70-lukua (Sänkiaho 1983, 137-145; Suhonen 1991, 50).

Kansalaisyhteiskunnan kriisin ratkaisun mahdollisuuksia Klaus Mäkelä (1982, 92-93) näki uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä, joista hän mainitsi esimerkkinä naapuristotoiminnan, ympäristöliikkeen, rauhanliikkeen ja naisliikkeen. Toisin kuin valtiokoneistoon korporatisoituneet vanhat liikkeet ne voisivat elvyttää yhteiskunnan uusiutumisedellytyksiä.

Gallup-demokratian puolustus

Mäkelän kanssa samantapaisiin ajatuksiin kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen suhteen kriisiytymisestä tulivat 80-luvun alkupuolella monet muutkin suomalaiset tutkijat. Heistä Kauko Pietilä (1984 a; b) päätyi omintakeiseen käsitykseen joukkotiedotuksen ja kansalaismielipiteen asemasta poliittisissa prosesseissa.

Sanomalehteä ja erityisesti Helsingin Sanomia tutkittuaan Pietilä tuli sellaiseen tulokseen, että mediat eivät enää ole niinkään kansalaisten ajattelua manipuloivia porvarillisen hegemonian agenteja kuin kansalaisyhteiskunnan uskottavuusvastarinnan orgaaneja valtiota vastaan. Vuosien 1951 ja 1984 Helsingin Sanomien pääkirjoituksia

vertaamalla hän totesi niissä siirtymän politiikan sisällön tarkastelusta poliittisten toimijoiden uskottavuuden käsittelyyn.

Vaikka K. Pietilän johtopäätösten empiirinen näyttö tuolloin olikin melko hatara, arvio kehityksen suunnasta osui kohdalleen. Sitä tukee Maria Kaisa Aulan (1992; 1991) tutkimus poliittisen journalismin muutoksista. 80-luvun suomalaisten yleisradio-toimittajien ja heidän 70-luvun yhdysvaltaisten kollegojensa toimintaorientaatiossa on tutkimuksen mukaan yhteistä muun muassa kaikkien puolueiden poliitikkojen näkeminen potentiaalisesti epäilyttävinä ja manipulatiivisina ja heidän motiivinsa lähinnä itsekkäänä vallantavoitteluna. Myöskään lehdistön puolelta ei ole vaikea löytää kuvaavia esimerkkejä tällaisen orientaation mukaisesta politiikan ja poliitikkojen uskottavuutta horjuttavasta journalistisesta toiminnasta.

Kauko Pietilä (1984 a, 16) lievitti Mäkelän (1982) esittämää huolta kansalaisyhteiskunnan poliittisen organisaation murenemisestä tähän tapaan: "Kyllähän Mäkelän arvio tavallaan pitääkin paikkansa. Kuitenkin kannattaisi harkita sellaista mahdollisuutta, että "gallup-demokratia", siis koko uskottavuuspolitiikan kompleksi joukkotiedotusvälineineen, mielipidetutkimuksineen ja vaaleineen sittenkin olisi kansalaisyhteiskunnan toimintamuotoja, joiden varaan yhteiskunnallista liikettä voisi rakentaa."

Samansuuntaisia kysymyksiä asetteli myös Alpo Rusi 80-luvun alkupuoliskolla. Hänkin kyseenalaisti puolueiden yksinoikeuden yleisen mielipiteen demokraattiseen esittämiseen ja oli valmis siirtämään osan tehtävästä medioille ja mielipidetutkimuksille (1985).

Uudessa yhteiskunnassa muutoksen voimia eivät K. Pietilän (1985) käsityksen mukaan ole vaihtoehtoliikkeet tai vaihtoehtojulkisuudet, vaan vahvassa asemassa olevat suurimmat viestimet kuten Helsingin Sanomat ja valtakunnalliset televisiokanavat ja niiden yleisöt.

Kun tiedotusvälineet eivät oikein voi itse tehdä muita sitovia poliittisia päätöksiä, ehdotti Kauko Pietilä (1984 a, 16; 1984 b, 8; 1985) korjausta hallitusmuotoon aidon gallup-demokratian toteuttamiseksi. Hallitusmuodon 2 §:n alku pitäisi kirjoittaa muotoon: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, joka lausuu tahtonsa kansanäänestyksessä".

Peruslähdekohtana tässä ajattelussa on käsitys yhteiskunnan uudenaikaisesta luokkarakenteesta. Sen on muovannut kaksi toisiinsa nivelyvää prosessia. Perinteisen tuotantoon ja talouteen perustuvan luokkaristiriidan on korvannut kansalaisyhteiskunnan ja valtion tai ihmisten ja hallitsemiskartellien välinen vastakkaisuus. Tämä luokkarakenne "an sich" täydellistyy kun keskeiset mediat organisoivat yleisön "meiksi", luokaksi "für sich", valtiota ja hallitsemiskartelleja ynnä muita "niitä" vastaan.

Kauko Pietilä on näin selvästi irtautunut ajatuksesta, että joukkotiedotus olisi porvarillisen hegemonian väline tai osa kansalaisia ylhäältä päin hallitsevaa valtiokoneistoa. Hänen näkökulmastaan "...joukkoviestintä ei ole ensisijaisesti yleisön maailmankuvaan vaikuttamisen keino, vaan se on ihmisten kutsumista osallisiksi siihen kollektiiviseen toimijaan, jonka kulloinkin tarkasteltava tiedotusväline omassa toiminnassaan asettaa". (Pietilä 1987, 20)

Politiikan ja julkisuuden rakenteita uudella tavalla hahmottavassa Pietilän ajattelussa ei niiden sisällöllä näytä olevan merkitystä. Sillä ei ole niinkään väliä, mitä suuret

mediat sanovat yhteiskunnallisista asiakysymyksistä, kunhan ne horjuttavat valtaa pitävien uskottavuutta ja kokoavat suuren joukon ihmisiä yleisökseen.

Puolueiden suurin vika on Pietilän (1984 b, 6) mukaan siinä, että ne eivät enää edusta yhteiskunnallisia ryhmiä, vaan erilaisia arvoja. Hän tavallaan näkee aidon politiikan mahdolliseksi vain ryhmien välisenä etutaisteluna ja hylkää arvostiriitoin perustuvan politiikan mahdollisuuden. (vrt. Habermas 1988; Suhonen 1988, 143-166).

Politiikassa on kuitenkin usein kysymys myös sellaisten päätösten tekemisestä, joiden vaihtoehdot eivät nykyisessä maailmassa enää vastaa jännöksettömästi olemassa olevien orgaanisten yhteiskuntaryhmien intressejä. Esimerkiksi Suomen EY-jäsenyyteen tai viidenteen ydinvoimalaan liittyvät ristiriidat koskevat pitkälti juuri arvoja.

Helsingin Sanomien organisoima "meidän puolue" on varsin erikoinen poliittinen aktori näissä suurissa tulevaisuuden ratkaisuissa. Lehti esittää sisällöllisiä kantoja puolitoistamiljoonaisen yleisönsä puolesta ja organisoii "meidät" niiden taakse. Entä jos valtajulkisuus organisoikin meidät juuri valtiovallan ja eliittikartellien ajamien ratkaisujen taakse. Mikä merkitys silloin jää medioiden politiikkaan kohdistamalle uskottavuusvastarinnalle?

Hiljaisuuden kehä

Teoriassaan joukkotiedotuksen ja yleisen mielipiten välisestä suhteista saksalainen tiedotusoppinut ja mielipidetutkimuslaitoksen johtaja Elisabeth Noelle-Neumann on osaksi samaa mieltä sekä Klaus Mäkelän että Kauko Pietilän keskenään vastakkaisten ajatusten kanssa. Hän esitti ideansa kansalaismielipiteitä muokkaavasta "hiljaisuuden kehästä" ensimmäisen kerran kansainvälisessä psykologikongressissa Tokiossa vuonna 1972 (Noelle-Neumann 1989, 295).

Noelle-Neumann (1989, 293-322) on Kauko Pietilän ja Rusin tapaan gallup-demokratian kannalla. Yleinen mielipide yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana tarkoittaa hänen käsitteistössään kaikkien kansalaisten mielipiteiden enemmistöä eikä aktivistien, tiedostavan etujoukon tai kyvykkäiden kansalaisten valistunutta mielipidetä. Mielipidetutkimukset ovat se väline, jolla yleinen mielipide saadaan selville.

Yleisen mielipiteen selvittäminen on tarpeellista myös "hiljaisuuden kehän" murta-miseksi. Noelle-Neumann olettaa 70-luvun vasemmistolaisten tutkijoiden tavoin joukkotiedotuksen manipuloivan kansalaismielipidettä. Asennoituessaan uusiin ja monimutkaisiin asioihin kansalaiset ottavat huomioon muiden ihmisten mielipiteet, vallitsevan mielipideilmaston. Suuresta osasta ihmisiä tuntuu turvallisemmalta olla vaikeista asioista samaa mieltä enemmistön kanssa. Enemmistömielipiteeltä näytävät yleensä ne käsitykset, jotka ovat vallalla tiedotusvälineissä, riippumatta niiden kannattajien todellisesta määrästä. Näin syntyy noidankehä.

Veikko Pietilä (1973, 19) tiivisti tuon Noelle-Neumannin kuvaaman prosessin etemisen seuraavasti: "Koska se enemmistö, joka on eri mieltä noiden joukkotiedotusvälineissä esiin pääsevien uusien mielipiteiden kanssa, kokee olevansaakin vähemmistönä, se pyrkii tämän takia olemaan hiljaa (ns. "hiljainen enemmistö"). Taas vähemmistö, joka on yhtä mieltä noiden tiedotusvälineiden esittämien mielipiteiden kanssa, kokee olevansa enemmistö ja on tästä syystä hyvin karkäs propagoimaan näitä mielipi-

teitään. Sitä mukaa kun "hiljaisen enemmistön" jäsenet kokemansa paineen vuoksi luopuvat aikaisemmista mielipiteistään ja omaksuvat uudet, sitä mukaa enemmistö pienenee ja vähemmistö kasvaa, kunnes tietyssä vaiheessa entinen enemmistö on vähemmistö ja entinen vähemmistö on enemmistö."

Edellisen perusteella pitäisi kansalaismielipiteen Suomessa kehittyä Euroopan Yhteisöä yhä laajemmin suosivaksi. Sekä joukkotiedotuksen että mielipidetutkimusten kuvastama mielipideilmasto on ollut EY:hyn pyrkimisen puolella (Suhonen 1991, 72-76).

Suomen Gallup Oy:n Helsingin Sanomille tekemä mielipidetutkimus kertoi kansalaismielipiteen kehittyneen kuitenkin yllättävään suuntaan. Kesäkuusta 1991 tammi-kuuhun 1992 — tähän asti viikkaimman EY-keskustelun myötä — väheni jäsenyyden hakemista kannattavien osuus 65 %:sta 51 %:iin. Vastaavasti niiden osuus, jotka eivät pitäneet suotavana pyrkiä EY:hyn, lisääntyi 27 %:sta 38 %:iin. (Helsingin Sanomat 4.2.1992)

Mistä mahtoi EY-jäsenyyttä vastustava vähemmistö saada kasvuunsa tukea, kun se tutkimuksen mukaan koostui kannattajia enemmän naisista, vähän koulutetuista, vanhoista, pohjoisessa asuvista ja maalaisista. Ainoa mieleentuleva Noelle-Neumannin teorian kanssa yhteensopiva selitys on se, että lisääntyneet EY-jäsenyyden vastaiset joukkoesiintymiset kertoivat epävarmoille vastustajille etteivät he ole yksin epäilyksineen.

Noelle-Neumann ei ole ainoa mielipidetutkimuslaitoksen johtaja, joka on puhunut yleisen mielipiteen tutkimisesta demokraattisena toimena. "Gallup-demokratialle" nimensä antanut Georg Horace Gallup oli koko uransa ajan vakuuttunut siitä, että metodisesti oikein toteutetut mielipidetutkimukset palauttavat välittömän demokratian ja vapauttavat ihmiset "pienien klikkien tyranniasta" (Hopkins 1992; Rusi 1985).

Samoilla linjoilla on yhdysvaltalainen Daniel Yankelovich (1991), nimeään kantavan tutkimuslaitoksen perustaja. Hänen kantansa mukaan yleisen mielipiteen kehittynein muoto "yleinen järki" (public judgement) ansaitsisi monissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä enemmän huomiota kuin tieteellisten asiantuntijoiden tarjoama tieto.

Hiljainen enemmistö

Noelle-Neumannin ajatus hiljaisesta enemmistöstä atomisoituneena massana, joka medioiden hallitsemassa maailmassa on menettänyt puhekykynsä, saa käsitteellistä tukea Jean Baudrillardin (1983, 1-40) yhteiskuntaa ja joukkotiedotusta koskevista teoretisoinneista. Hänelle hiljainen enemmistö eli massat on postmodernin maailman ihmisiä kuvaava peruskäsite.

Hiljainen enemmistö koostuu atomisoituneista yksilöistä, joilla ei ole orgaanisia yhteyksiä toisiinsa. Yhteiskunnallinen on kadonnut, kansalaisyhteiskuntaa ei enää ole. Massaa eivät jäsennä ryhmät, luokat, instituutiot tai muut sellaiset rakenteet, joita sosiologialla on ollut tapana tutkia. Myöskään mediat eivät muodosta ihmisistä yhteiskunnallisia ryhmiä. Päinvastoin juuri viestimet ja niiden tarjoaman informaation jatkuva lisääntyminen on tuhonnut yhteiskunnallisen.

Tuntuu osuvammalta puhua massoista eikä joukoista, niin kuin Hannu Nieminen (1992, 68-94) on Baudrillardin termin suomentanut. Joukkojen käsitteellä viitataan usein ihmisten enemmistöön ja alempiin yhteiskuntaluokkiin ja niiden potentiaaliseen tai aktuaaliseen vastarintaan, jonka kohteena ovat yhteiskunnan eliittiryhmät (Piispa 1977, 99-107). Baudrillardin massoista eli hiljaisesta enemmistöstä on kaikki liike- ja muu yhteiskunnallinen energia kadonnut. Käsitteellisen eron tekemistä joukkojen ja massojen välille hankaloittaa se, että eliittien ja yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta vaarallisia joukkoja on totuttu suomenkielisissä esityksissä kutsumaan massoiksi (V. Pietilä, 1989, 61-64). Hiljaista enemmistöä ei voi sen eriytymättömyyden vuoksi edustaa valtiollisessa päätöksenteossa. Puolueet ja niiden varaan rakentuva politiikka edellyttävät yhteiskuntaluokkia tai muita eduiltaan ristiriitaisia ryhmiä. Sellaisten puuttuessa jäljelle jää edustamisen simulaatio, jäljittely: kansanäänestykset ja mielipidetutkimukset (Baudrillard 1983, 20).

Vaikka hiljainen enemmistö heijastaakin mielipidetutkimuksissa ja kansanäänestyksissä sitä, mitä mediat sille syöttävät, Baudrillard (1983, 29-39) ei hyväksy ajatusta manipulaatiosta. Se, että hiljainen enemmistö vain heijastaa itseensä kohdistetun informaation, osoittaa hänen mielestään pikemminkin manipuloinnin mahdottomuutta.

Baudrillard (1989, 211-212) kääntää manipulaation suunnan päinvastaiseksi. Mielipidetutkimusten epäluotettavuus ei ehkä johdukaan menetelmien huonoudesta, vaan ihmisten vastarinnasta. Massat käyttävät näitä tutkimuksia poliittisen luokan vastaisen ironisen strategiansa välineenä vastaamalla niihin liioittelemalla ja vääristelemällä. Sitten ne kiinnostuneena yleisönä seuraavat televisiosta kuvitteellisten mielipiteidensä päivittäisiä heilahduksia. (vrt. Nieminen 1992, 73-78)

Baudrillardin käsitykset ihmisten, medioiden ja politiikan välisistä suhteista tuntuvat osuvilta kuvauksilta käynnissä olevien muutosten suunnasta. Sellaisia tendenssejä on selvästi olemassa ja niillä on merkittävät vaikutuksensa. Niiden kattavuus pitkälle kehittyneissäkin yhteiskunnissa on kuitenkin vielä vain osittainen tai jopa marginaalinen.

On ilmeistä, että mielipidetutkimuksissa on vastaajien tahallisesti aiheuttamia virheitä, mutta niiden vaikutuksella kokonaistuloksiin on vain vähäistä merkitystä niin Ranskassa, USA:ssa kuin Suomessakin. Puhe atomisoituneista yksilöistä koostuvien massojen tietoisesta ironisesta strategiasta tuntuu suorastaan käsitteelliseltä mahdottomuudelta. Tietoisien strategien luominen ja toteuttaminen edellyttävät ihmisten välille selvää yhteiskunnallisuutta: joko ihmisten keskinäistä tai medioiden välittämää organisaatiota.

Teesi yhteiskunnallisen häviämisestä ja hiljaisen enemmistön syntyemisestä saa tukea kehittyneiden yhteiskuntien, kuten Suomen, luokkarakenteiden murenemisesta ja poliittisen osallistumisen vähenemisestä (Dalton ym. 1984; Suhonen 1991 b). Kuitenkin toisenlaiset yhteiskunnalliset jännitteet ja ristiriidat leimaavat yhteiskuntia ja sitovat ihmisjoukkoja tavalla, joka ei sovi Baudrillardin kuvaukseen massojen olemuksesta. Viime vuosien kehitys ja kevään 1992 vaalit läntisessä Euroopassa antavat aiheen olettaa, että "hiljaiset enemmistöt" ovat toistaiseksi vähemmistöjä.

Suomessa kysymys EY-jäsenyydestä on yksi massojen hiljaisuutta purkava jänite. Ihmisten käsitykset kansakunnan kokonaisedusta ja vaihtoehtoisten ratkaisujen

vaikutuksesta siihen ovat ristiriitaisia. Eri kansalaispiirien omien etujen kannalta hyödyt ja haitat näyttäivät kovin erilaisilta, niin kuin presidenttikin totesi. Tällaiset jännitteet merkitsevät yhteiskunnallisen paluuta, varsinkin kun ihmisiä vaaditaan ulos hiljaisuudesta vapauttamaan poliittista luokkaa päättämisen pakosta.

Kirjallisuus

- AULA, Maria Kaisa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murreksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Yleisradion tutkimus- ja kehittämissosaston julkaisuja 5/1991.
- AULA, Maria Kaisa. Perässä tullaan Amerikka. Ajatuskoe suomalaisen poliittisen julkisuuden murreksessa. Tiedotustutkimus 15(1992):2.
- BAUDRILLARD, Jean. In the shadow of the silent majority. New York, Semiotext(e), 1983.
- BAUDRILLARD, Jean. The Masses: The implosion of the social in the media. Teoksessa: POSTER, Mark (ed.). Selected Writings. Padstow, Polity Press, 1989.
- HABERMAS, Jürgen. On the relationship of politics, law and morality. Symposium "The legitimacy of law", Murikka, Finland 4-7 August 1988.
- HOPKINS, Harry. George Gallup. The Independent Magazine (1992):14 March.
- MÄKELÄ, Klaus. Kaikki valta neuvostoille. Helsinki, Tammi, 1970.
- MÄKELÄ, Klaus. Gallup-demokratia ja suora demokratia. Ydin (1971):2.
- MÄKELÄ, Klaus. Sosiaalipoliittika ja hyvinvointivaltion kriisi. Tiede ja edistys 7(1982):2.
- NIEMINEN, Hannu. Emansipaatio ja moderni julkisuus. Tiedotusopin lisensiaattityö, Tampereen yliopisto, 1992.
- NOELLE-NEUMANN, Elisabeth. Öffentliche Meinung. Die Entdeckung der Schweigespirale. Frankfurt/Main, Berlin, Ullstein, 1989.
- NORDENSTRENG, Kaarle. Tiedotusoppi. Keuruu, Otava, 1978.
- NORDENSTRENG, Kaarle. Mieliopidetutkimukset demokratian harhakuva. Helsingin Sanomat 24.5.1970.
- PIETILÄ, Kauko. Intressit ja usko. Poliittista ilmastoja vuosilta 1951 ja 1984. Tiedotustutkimus 7(1984 a):2.
- PIETILÄ, Kauko. Kansalaismielipide ja kansanedustus. Sosialistinen aikakauslehti (1984 b):3.
- PIETILÄ, Kauko. Demokratiasta mediakratiaan. Sosiologia 22(1985):1.
- PIETILÄ, Kauko. Kaksi ideaa yleisen mielipiteen luonteesta. Tiedotustutkimus 10(1987):2.
- PIETILÄ, Veikko. Vaikuttaako joukkotiedotus? Sosiologia 10(1973):1.
- PIETILÄ, Veikko. Yhteiskunnan muutos ja joukkotiedotusta koskeva yhteiskuntateoreettinen ajattelu. Teoksessa: SUHONEN, Pertti (toim.). Suomi muutosten yhteiskunta. Juva, WSOY, 1989.
- PIISPA, Matti. Pluralistinen demokratiakäsitys valtio-yhteiskunta -suhteen ratkaisuyrityksenä. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia, 28/1977.
- RUSI, Alpo. Gallup ja kansanvalta. Kokemäki, Satakunnan Painotalo Oy, 1985.
- SUHONEN, Pertti. Panimoteollisuus alkoholipoliittikan tutkijana. Poliittika 14(1972):4.
- SUHONEN, Pertti. Suomalaisten arvot ja politiikka. Juva, WSOY, 1988.
- SUHONEN, Pertti. Kaksisuuntainen peili. Mieliopidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa. Helsinki, Hanki ja jää, 1991a.
- SUHONEN, Pertti. Age and the rationality of voting. Teoksessa: WIBERG, Matti (ed.). The political life of institutions. Jyväskylä, The Finnish Political Science Association, 1991 b.
- SUHONEN, Pertti & HAAPASALO, Jukka. Tajunnan tutkimus joukkotiedotuksen palveluksessa: manipulaatiota vai demokratiaa? Teoksessa: LITTUNEN, Yrjö & SINKKO, Risto (toim.). Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus. Tapiola, Weilin & Göös, 1975.
- SÄNKIAHO, Risto. Pitkän matkan presidentin kilpa. Teoksessa: SÄNKIAHO, Risto (toim.). Kun kansa valitsi Koiviston. Jyväskylä, Lehtimiehet Yhtymä, 1983.
- YANKELOVICH, Daniel. Coming to public judgement. Making democracy work in a complex world. Syracuse, New York, Syracuse University Press, 1991.